

EPİSTEMOLOJİK AÇIDAN SEÇİMBİLİM (PSEPHOLOGY) VE PROBLEMATİĞİNE ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

La psephologie en tenant compte de l'épistémologie et les approches critiques relatives à sa problématique

Emine YAVAŞGEL - Veli POLAT

Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi - Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

Résumé

L'article, intitulé comme ci-dessus, a eu pour objectif d'étudier une discipline ayant réalisé plusieurs recherche/études, relatives à sa problématique, bien qu'elle ne soit pas essentiellement dénommée jusqu'aujourd'hui dans le domaine de communication politique. Le nom de cette discipline utilisé à l'Ouest, c'est la psephologie (science d'élection).

C'est vrai que les travaux réalisés relatifs au domaine en question sont bien accueillis dans le cadre de sociologie politique. C'est la raison pour laquelle, nous précisons particulièrement dans notre travail que nous avons la conviction que cette interaction interconceptionnelle pourrait toujours exister et que ce qui est naturel, c'est cela en un sens. Et nous, en tant que scientifiques de communication, nous ne voulons pas passer sans mettre l'accent sur ce que la confusion de sens nous a mis en difficulté le plus. Bref, cet article a eu pour but plutôt d'enflammer de discussion que de mettre le point final à la discussion de problème spécial des domaines de discipline de quatre différentes sciences sociales, telles que de psephologie, de sociologie de politique, de communication politique et de sociologie d'élection.

Dans l'évaluation que nous avons faite en ce qui concerne le domaine, le résultat le plus évident qui se met en cause, a été celui-ci: la réalité que les enquêtes d'élection, réalisées durant les longues années dans les pays ont mis en évidence que les comportements de votation des personnes sont en relation sur une grande échelle avec les structures socio-économiques et l'appartenance de groupe social/corporatif ont donné lieu, malgré les complications des structure sociales, au exigence du développement des techniques d'analyse plus sensibles et donc, des domaines d'examen plus spécifiques.

Özet

Bu makalede, esas olarak, siyasal iletişim alanında bugüne kadar adlandırılmamış olmakla birlikte, sorunsalına ilişkin pek çok araştırma/inceleme gerçekleştirilmiş bir disiplini literatüre işleme amacı güdülmüştür. Bu disiplinin Batıda geçen adı psephology (seçimbilim)'dir

Söz konusu alana ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların bugüne kadar siyaset sosyolojisi kapsamında kabul görmekte olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, özellikle biz de çalışmamızda bu kavramlar arası etkileşimin her zaman olabileceği, doğal olanın da bir anlamda bu olduğu kanısını taşıdığımızı belirtmiş bulunmaktayız. Yine de bu durumun yarattığı kavram karmaşasının iletişim bilimciler olarak en çok bizleri zora soktuğunu da vurgulamadan geçmek istemeyiz. Kısaca, bu makale, seçimbilim, siyasal iletişim, siyaset sosyolojisi ve seçim sosyolojisi olarak inceleme alanımızla ilgili olarak sıralamamız gereken bu dört ayrı sosyal bilim disiplini ne kadar öznel tartışmasına son noktayı koymayı hedeflemekten çok tartışmayı alevlendirmeyi erek edinmiştir.

Alana dair yaptığımız değerlendirmede en bariz kendini ortaya koyan sonuç ta şu olmuştur: Demokratik ülkelerde uzun yıllar boyunca yapılmış olan seçim araştırmalarının ortaya koyduğu, kişilerin oy verme davranışlarının geniş ölçüde toplumsal/sınıfsal grup aidiyeti ve sosyo-ekonomik yapılarla ilişkili olduğu gerçeği, toplumsal yapıların karmaşılaşmasıyla birlikte daha ince çözümlene tekniklerinin, dolayısıyla daha öznel inceleme alanlarının geliştirilmesi gereksinimine yol açmış bulunmaktadır.

**Epistemoloji, Seçimbilim ve Siyasal İletişim / L'épistémologie, la psephologie
et la communication politique**

1. GİRİŞ

'Demokrasinin dikey yapısı seçmeye ve seçimlere özgür, dönemli ve yarışmalı seçimlere dayanır. Seçimler bize, "çoğunluk kuralı"nın yalnız kesin biçimde uygulanmasını değil, onun gerek somut bir yönetim ve gerek oyunun bir kuralı olarak tam uygulanmasını da sağlar.'
Giovanni Sartori, 1987

Batı dillerinde, özellikle anglo-sakson kökenli dillerde 'psephology' olarak geçen kavram, uzun yıllar siyaset sosyolojisinin bir alt alanı olarak kabul görmüştür. Etimolojik olarak Yunanca kökenli olup, eski Yunanca'da çakıl taşı anlamına gelen psephos sözcüğünden türetilmiş bulunan 'psephology' [*psephos* *ısay'fosı* (Yun.) 1. Küçük, aşınmış ve düzgün yüzeyi olan küçük taş parçası, çakıl taşı, 2. Oy] dilimize de *seçimbilim* olarak girmiş bulunmaktadır. Gerçekten, tarihin de bize söylediği Atina demokrasisini yaşayanların, eski Yunan'da oylarını, uygun kaplara attıkları her rengi farklı bir adayı temsil eden renkli çakıl taşlarıyla kullandıklarıdır.

Ancak, seçimbilim kavramı henüz ülkemizde iletişim bilimleri alanına yerleşmiş durumda değildir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, daha çok olgu siyaset sosyolojisinin bir alt alanı olarak ele alınmıştır. Konu ile ilgili gerçekleştirdiğimiz literatür taraması sonucunda 'seçimbilim' (psephology) kavramına Türkçe bir makalede rastlanılmamıştır.

Seçimbilim üzerinde durmaya başlamadan önce, özellikle, konunun çerçevesini daha belirgin kılmaya yarayacak başat kavram niteliğindeki siyaset sosyolojisine değinmeyi uygun görmekteyiz.¹ Uzun yıllar, "siyaset sosyolojisi ile siyaset bilimi eşanlamlı deyimler midir, değiller midir", tartışması yapılmıştır (Vergin 1980:16). Bu durum, günümüzde gerçekten de, davranışçı akımın toplumsal bilimlerde giderek yaygınlaşmasına koşut olarak siyaset bilimcilerinin de yavaş yavaş gözlemlenebilen siyasal davranış incelemelerini anayasal incelemelere yeğ tutmaya başlamalarından kaynaklanmıştır. Davranışçı akımın etkisinin siyaset biliminde de hissedilmeye başlamasından bu yana, siyaset biliminin psikoloji, sosyal antropoloji ve özellikle sosyoloji gibi toplumsal bilimlerin geliştirmiş olduğu kuram

ve yöntemleri kendisine mal etmeye başladığı gözlemlenmektedir. Günümüzde siyaset biliminin tek hedefinin siyasal davranışı saptamak olmadığı ileri sürülmekle birlikte, sosyolojik temellere dayandırılmamış bir incelemeyi benimsemediği de kabul edilmektedir. Bu yolu izlerken de amacının toplumsal olgu ile siyasal olgu arasındaki etkileşimi saptamak ve siyasal olayları, toplumsal bağlamın çözümlemesini yaparak belirlemek olduğu ifade edilmektedir. Bu ifade, aynı zamanda, "bugünün sosyolojisi yarının siyasetidir"(Bouthoul 1968:6) görüşünü destekler niteliktedir. Kısaca, siyasal olaylara uygulanan sosyolojik yöntem olarak tanımlayabileceğimiz siyaset sosyolojisinin belli başlı inceleme konuları da şu şekilde belirtilmektedir (Bouthoul 1968:8):

Siyasi kurumların kaynakları ve işleyişi; değişik tipteki uygarlıklarda siyasi kuruluşların eşlikleri; kamu oyunun doğuş ve şekilleri; sosyal dengesizliklerin ve görünüşe dayanan çeşitli sanıların bilinçaltı ve bilinç yoluyla algı süreci... zamanla bu algının yanlışlığı veya aldatıcılığı da kendini gösterebilir; toplumların kendi ihtiyaç, deney, çalkantılarını nasıl yorumladığı; maddi ve akli yapılarla, önem sıraları ve kurumlar arasındaki ilişkileri; değişik siyasi olay takımları; siyasi davranış şekilleri.

İşte, önceleri siyaset sosyolojisinin şimdilerde ise siyasal iletişimin genel yapısı içerisinde giderek gelişen bir alt disiplin olarak gördüğümüz seçimbilimin inceleme alanını da, seçim araştırmaları, seçim davranışı, yani bireylerin tutumları ve kanaatleri üzerine araştırmalar, siyasal karar alma süreci, siyasal davranış, siyasal coğrafya, siyasal psikoloji, siyasal hareketlerin ve çeşitli baskı gruplarının ideolojileri, siyasal partilerin seçim programları, iletişim yönetimleri, seçim sistemleri, iktidarın belirlediği seçim mevzuatı, vb., oluşturmaktadır. Seçimbilimin akademik alanı içerisinde yer alan konuları irdelerken ampirik olarak niceliksel olandan hareket ettiğinin özellikle altını çizmek gerektiği kanısındayız. Disiplinin elde ettiği veriler, kamuoyu araştırması ile elde edilen bilgilerin toplanması ve analizi yoluyla gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları olmaktadır. Elbette, şu da var, istatistikler iyi bir araştırmacının tümünü oluşturamaz, ancak bir parçasıdır. Bu nedenle, seçimbilime göre, araştırmaya iyi, açık ve mantıklı bir kuramla başlamak, bulguları elde ettikten sonra da bunları mantıklı, pratik, yararlı ve aydınlatıcı bir biçimde analiz etmek gerekliliği söz konusu olmaktadır. 2

Toplumsal olgunun açıklanması toplumbilimin güttüğü başat amaçtır. Toplumbilimin de ilk postülası toplumun tek ve bölünmez bir bütün oluşturmalarıdır.

Bu nedenle, siyasal alan bir bütünlük içerisindeki toplumun ancak bir parçasıdır, bir ögesidir, ve aynı zamanda, bu bütün gözönünde tutulmaksızın incelenmesi de olası değildir. Birbiriyle bağımlılık ilişkisi içerisindeki ögelerin bütünü olan toplum, ekonomik, dinsel, kültürel ve de siyasal alan olmak üzere çeşitli yönlerden kuruludur. Bu postüla, bir anlamda bizi "sistem analizi" yanlısı ya da yapısalcı bir anlayışa taşımaktadır (Vergin 1980:6-28).

Bu noktada, toplumsal olguları bütünsellikleri açısından çözümlenmeye amaçladığımızı yineleyip, topluma ilişkin herhangi bir ögenin (ekonomik, kültürel, siyasal vb.) içerisinde gelişen olayların ister istemez toplumun tümünü etkilediğini ve toplumsal ögelerin ilişkiler açısından kurulu toplumu değişime tabi tuttuğunu belirtmekte yarar görmekteyiz.³ Bilindiği gibi, siyaset salt yöneticilerin ve siyasetçilerin aralarında güttükleri mücadele ile açıklanamaz. Aslında, bir anlamda, siyasetçilerin ve siyasal partilerin aralarındaki mücadele sosyal sınıfların ifadesinden de başka bir şey değildir (Tatar 1997:23-26). Aynı zamanda, söz konusu mücadelenin toplumun üretim tarzına da bağlı olduğu ortadadır. Bu nedenle, siyaset bir üst-yapı olgusu olarak alt-yapı tarafından belirlenen bir olgu durumunda görülmektedir.⁴

2. SEÇİMBİLİM PROBLEMATİĞİNE ELEŞTİREL YAKLAŞIMLAR

Doğrudan demokrasi olanaksızlaşıp, temsili demokrasi zorunlu hale gelince, siyasal katılmanın vazgeçilmez bir ögesi olarak seçimlerle karşılaşmış bulunmaktayız. Ancak, her seçimin demokrasi anlamına gelmediğini de kanıtlayan baskı rejimlerine zaman zaman tanıklık ettiğimiz de bir gerçektir, en son Irak'ta Amerikan ve İngiliz güçleri tarafından sona erdirilen 'Irak Cumhuriyet Rejimi'nde olduğu gibi. Böyle bir durumun doğmasının temel nedenini temsili demokrasinin doğasında aramak gerekir.⁵ Bu demokrasi gereği, "partiler yüzlerce aday arasından bir ayıklama yaparak 'ben şunlara kefilim'"(Kışlalı 1997:263) diye sunarlar. İşte bu kefillerin, parlamentoda özgür irade kullanma durumu demokrasiyi ya getirir ya getirmez. Gerçekten de, günümüz toplumlarında, seçilebilmek için siyasal partilerin örgütlü desteğini almak zorunlu koşul durumuna gelmiştir. Bu bir anlamda, Sigmund Neumann'ın işaret ettiği 'demokratik bütünleşme partileri'ne geçişi ifade etmektedir. Neumann'a göre, 'bireysel temsil' partilerinden 'demokratik bütünleşme' partilerine geçiş yaşanmaktadır. Birinci tür partilerin en önemli işlevi temsilcilerin seçimidir. Seçilen kişi, kendi vicdanına göre yetkisini kullanabilme durumunda olmakta iken, Neumann'ın ikinci tür partiler olarak ortaya koyduğu 'demokratik

bütünleşme' partilerinin temel amacı, üyelerinin tüm toplumsal sorunların çözümüne katılmalarını sağlamaktadır. Bu türden partileşme çalışmalarında, katılımı en üst düzeye çıkarıp doğrudan demokrasiye yaklaşma eğilimi de göze çarpmaktadır (Kışlalı 1997:265-266).

2.1. Siyasal Katılım Ne Kadar Katılım Ne Kadar Siyasal

Hangi türden olursa olsunlar, çağdaş toplumlarda, partilerin çok sayıda yurttaşın siyasal yaşama katılmasını sağlayan araçlar olduğu ortadadır. Siyasal partilerin temel işlevi, bir yandan "siyasal kararları etkilemek amacıyla, kendi toplumsal tabanlarının eğilimlerini ve sorunlarını bir süzgeçten geçirerek aşağıdan yukarıya doğru saptamak, öte yandan da çeşitli düzeylerde alınan siyasal kararların anlamını ve önemini kitlelere iletmek için çaba göstermektir." (Kışlalı 1997:266). İşte siyasal partiler bu işlevleri yerine getirerek, özel anlamda siyasal katılmaya, genel anlamda da siyasal toplumsallaşmaya katkıda bulunarak çağdaş siyasal sistemlerin olmazsa olmazı *sine qua non* payesini taşımaya hak kazanmaktadırlar.

Sandık başına gidilerek gerçekleştirilen siyasal katılma olayı, dünyada özellikle son yarım yüzyıldır siyasal bilim araştırmalarının ilgi alanında önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır. Ve bu çalışmalar ışığında yapılan değerlendirmeler sonucunda da siyasal katılma olayına dair iki temel yaklaşım belirginleşmiş bulunmaktadır. Bunlardan biri siyasal katılmayı modernleşmenin bir sonucu olarak ya da siyasal gelişmenin, bir başka ifadeyle demokratik gelişmenin bir sonucu olarak gören yaklaşımdır. İkinci yaklaşım ise siyasal katılımı kişisel çözümleme düzeyinde ele alan yaklaşımdır. Öyle ki, bu yaklaşımla, kişinin oy verme, sorunlarını yetkililere yansıtma, siyasal gösterilerde yer alma, vb., eylemlerinin neden koşulları araştırılmaktadır (Kalaycıoğlu 1983:9). Ancak sayısal verilere dayalı incelemelerin sınırlı kaldığı savı her iki yaklaşım içinde geçerliliğini kaybetmemiştir. Gerçekten de, bu alanda güvenilirliği yüksek, uzun süreli gözleme dayalı verilere sahip olduğunu söylemek güçtür.

Siyasal katılmayı kavramsallaştırmaya yönelik çalışmalarda karşılaşılan teknik sorunlar, kavramın tanımı ile bu tanımların işlemselleştirilmesi noktasında ciddi farklılıklar yaratmıştır. Ülkemize dair bu alanda yapılmış çalışmalar içerisinde en güvenilirler arasında sayılan Deniz Baykal'ın *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*'si ile Ergun Özbudun'un *Toplumsal Değişme ve Siyasal Katılma* adlı yapıtlarında da siyasal katılma incelemelerinin daha çok oy verme istatistiklerine dayandırıldığı

görülmektedir.

Daha geniş perspektifte ise siyasal katılma siyasal eylem olarak ele alınmaktadır, salt seçim sürecinde oy verme eylemi ile sınırlandırılmaktadır. Olayı siyasal karar mevkilerinde etki yaratmak amaçlı her türlü eylem ve etkinlikler olarak kabul eden çalışmalar vardır. Bu nedenle, "amacı siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek olan, otonom olarak bir yöntemi benimseyip bunu uygulayan herkes siyasal katılma eyleminde bulunmaktadır."(Kalaycıoğlu 1983:10) görüşünden hareket eden çalışmalarda, oy vermek son derece kolay bir eylem olarak kabul edilirken, bir gösteri yürüyüşüne, bir siyasal partinin faaliyetlerine katılmak, enerji, vakit ve hatta yaşam tehlikesi içerebileceğinden daha karmaşık, daha güç siyasal katılma eylemi olarak görülmektedir. Lester W.Milbrath ise *Political Participation* adlı yapıtında siyasal katılma eylemini zorluğuna göre izleyici (spectator), geçiş türü (transitional) ve oyuncu (gloditorial) olarak üçe ayırmıştır. Milbrath'a göre oy verme seyirci davranışı olurken milletvekilliği için aday olma oyuncu davranışıdır (Kalaycıoğlu 1983:10-15). Açıkçası, bir kişinin siyasal yaşamla ilgili

oy verme, parti rozeti taşıma, bir arkadaşının siyasal parti tercihini etkilemek için iknaya çalışmak gibi bir faaliyeti varsa, o kişinin seyirci davranışında bulunduğu, eğer bürokratlarla düzenli ve sistemli teması, siyasal partiye para yardımı, parti miting ve toplantılarında yer alma türünden özel zaman ve enerji harcamasını gerektirecek faaliyetleri varsa geçiş faaliyetlerinde bulunduğu ve nihayet kişinin bir siyasal partinin yerel veya ulusal düzeydeki bir seçimde aday olma, partinin aktif bir üyesi olma, partinin siyasal amaçları için mali fon teminine çalışmak gibi yaşamında önemli değişiklikler getirecek derecede çok zaman ve enerji kullanımına yol açacak faaliyetleri varsa, oyuncu faaliyetlerini gerçekleştirdiği ileri sürülmüştür (Kalaycıoğlu 1983:11).

Bu noktada, söz konusu bu üç tür katılma faaliyetinin hiçbirini gözardı etmeden ancak siyasal katılma tanımına ulaşılabileceğini kabul etmek gerektiğini vurgulamayı yararlı görmekteyiz. Deniz Baykal'ın *Siyasal Katılma*'da söylediği gibi, siyasal katılma herşeyden önce bir siyasal davranıştır. Ancak, siyasal davranışı açıklamaya giderken, genel olarak insan davranışı mekanizmasına ilişkin geliştirilmiş modellerden yararlanılmaktadır. Sözelimi, Clark L.Hull'un *Principes of Behavior* kitabında geliştirmiş olduğu model siyasal davranış incelemelerinde en kabul görmüş model olmuştur. Özellikle, Robert E.Lane *Political Life*'da, Lester W. Milbrath *Political Participation*'da siyasal davranışı açıklarken Hull'un geliştirdiği modele

dayanmışlardır. *Siyasal Katılma*'da Deniz Baykal da yine Hull'un geliştirdiği model çerçevesinden yola çıkarak davranışı şöyle kavramlaştırmaktadır:

Davranışlar organizmanın belli dürtüler (stimuli) karşısında gösterdiği tepkilerdir. Çevreden gelen dürtüler, organizmanın algılama süzgecinden (perceptual screen) geçtikten sonra davranışı etkiler. (...) Dürtüler ile organizma arasındaki ilişki algılama yolu ile sağlanmaktadır. Algılamanın en önemli özelliği de ayıklamalı (selective perception) ve sapıtılmış (distorted) olmasıdır (Baykal 1970:29-30).

Bu genel davranış modeli çerçevesinde değerlendirilecek bir siyasal davranış olarak siyasal katılmayı, bir merak'tan oldukça yoğun bir eylem'e kadar değişik, birbirinden oldukça farklı yoğunluklarda izleyebilmekteyiz. Robert A.Dahl da *Modern Political Analysis*'de siyasal katılmayı merak, ilgi, bilgi ve eylemden oluşan dört boyutlu bir davranış olarak yorumlayarak, bu genel nitelikleri taşıyan siyasal katılmanın bir siyasal davranış olarak az ya da çok belli yoğunluklarda merak, ilgi ve bilgiyi gerektireceğini belirtmektedir (Kalaycıoğlu 1983:10-20).

Buraya kadar ortaya koymaya çalıştığımız genel nitelikleri ile siyasal katılmanın özellikle seçim süreçlerinde yoğunlaşarak kendini gösteren bir siyasal davranış olarak çözümlenmesinde kullanılan genel modeller nedeniyle sınırlı kalındığı bir gerçektir. İnsan davranışının tümünü kapsayabilecek açıklamalar geliştirilinceye kadar bu durumda bir değişikliğin gerçekleşmesi olasıdır düşüktür.

Ancak, siyasal davranış, yalnızca bireyin sosyo-ekonomik ve kişisel niteliklerinin bir ürünü olarak düşünülmemelidir (Rouquette 1988:51-69). Bu davranışın bir de siyasal boyutu vardır. Şöyle ki, "insanlar, eğitimleri, gelirleri, meslekleri ya da kişilik yapıları ne olursa olsun belli bir iyi düzen anlayışı ile hareket etmektedirler." (Baykal 1970:109). Bu nedenle, siyasal davranışın değerlerle ilgili bir seçimi de ifade ettiğini göz ardı etmemek gerektiği kanısındayız.

Öte yandan, seçim ve parti sistemi ile siyasal yapının diğer unsurları doğru- dan doğruya siyasal davranışı etkiledikleri için dikkate alınmaları gerekmektedir.⁶ Bu nedenle, bireysel davranışın siyasal niteliğine genel siyasal sistemin gözardı edilmemesi gereken etkisi dolayısıyla, kişisel ve sosyo-ekonomik değişkenlerin yanı sıra siyasal nitelikli söz konusu değişkenleri de incelemeye tabi tutmayı öngörmekteyiz. Dolayısıyla da, siyasetin, aynı zamanda siyasal davranışın bir gölge-olay 'epiphenomenon' gibi görülmesini tamamlanmamış bir tartışma olarak kabul

etmekteyiz.

Özellikle de belirtmemiz gerekir ki, dinamik yapısı itibarıyla, siyasal katılma, siyasal davranıştan ya da genel olarak davranıştan önemli bir farklılık taşımaktadır. Davranışı, siyasal dediğimiz alan içerisinde gerçekleşince siyasal davranış, ancak "belli bir kurumsal çerçevede iktidarın kuruluşu ve işleyişi içinde yer alma şeklinde kendisini gösterince de siyasal katılma" (Baykal 1970:130) olarak tanımlıyoruz. Genel davranış modelinde belirttiğimiz gibi, bireyin organizması ile çevresi arasındaki ilişkiler sonucunda ortaya çıkan davranış, oldukça yalın şu şekilde şematize edilmektedir: **D**—————**O**—————**T**

(Dürtüler) (Organizma) (Tepki)

Siyasal davranışı etkileyen unsurlar olarak saydığımız sosyo-ekonomik değişkenler genel anlamda dürtülerin yerini tutabilirken, psikolojik ve siyasal değişkenlerin hem dürtüleri hem de organizmayı ilgilendirdiğini belirtmemiz gerekmektedir. Bu noktada, siyasal davranışın dikkati çeken bir niteliğine de değinmemiz gerektiği kanısındayız. Öyle ki, toplumsal yaşamın siyaset dışı alanlarına aktif katılma ile siyasal katılmadaki aktivite arasında çok büyük bir koşutluk gözlemlenmektedir. Bireyin genel katılma yoğunluğu arttıkça, aynı yoğunluğun siyasal katılma da yansıdığı konusunda araştırma bulguları bulunmaktadır.

Bu alana dair yapılan araştırmalarda elde edilen bulguların içerisinde siyasal katılmayı en fazla etkileyen değişkenlerden birinin de cinsiyet farklılığı olduğu ortaya konmuştur. Eğitim düzeyi de aynı şekilde siyasal katılmayı önemli derecede etkileyen değişkenlerden sayılmaktadır. Genel siyasal katılma modelinin, "dışsal değişkenlerden kaynaklanan etkilerin tümü eğitim düzeyinde toplanmakta, eğitim düzeyi ise hem diğer siyasal kaynaklara, hem de siyasal güdüler ve siyasal bilgiye güçlü etkilerde bulunmaktadır." (Kalaycıoğlu 1983:454) Alex Inkeles'in, Gabriel A.Almond ve Sidney Verba'nın ve de Kenneth Prewitt'in de bulguları bu konuda kesişmektedir.

Cinsiyet ve eğitimin yanı sıra kentsel yaşamın da siyasal katılma üzerindeki etkileri, bu konuda gerçekleştirilen araştırmalarda en çok üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Ancak, kent kültürünün katılımcı bir eğilimi siyasal alana yansıtacağı savı, tartışmacı durumunu korumaktadır.

2.2. Siyasal GÜDÜ / Uyarılmış Davranış İkileminde Oy Verme

Seçimbilim'in (psephology) inceleme konularından oy verme eyleminin ise siyasal katılmanın öteki boyutlarından farklı bir niteliği olduğu savı geçerlilik taşımaktadır. Öyle ki, oy verme eylemi çok az sayıda siyasal kaynak ve güdüden etkilenebilir. Genellikle, dünyanın pek çok ülkesinde, yapılan araştırmalardan oy verme eylemini uyarılmış bir davranış olarak tanımlamaya yönelik bulgular elde edilmiştir.⁷ Daha çok ta geleneksel geniş aile ve cemaat ilişkileri uyarma aracı işlevi görmektedirler. Bunun yanı sıra kuşaklar arasındaki farkların oy vermeyi açıklamakta önemli bir unsuru oluşturduğunu da belirtmekte yarar vardır. Yalnız bu sonuca ilişkin kuşkulu kimi yaklaşımlar da yok değildir.

Yaşın dışında, meslek ve toplumsal statü, siyasal ilgi ve örgüt üyeliğinin oy verme üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Ancak, özellikle örgüt üyeliğinin oy verme davranışı üzerindeki etkisinin bir güdü kaynağı mı yoksa bir uyarma aracı şeklinde mi olduğu üzerine kesin bilgi elde edilmiş değildir. Bu konu da alanın sorgulama sahası içerisinde bulunmaktadır. Bunun yanında, özellikle Türkiye için siyasal parti tutmanın oy verme çözümlemesi ile ilgili yüksek bir değişken olabileceği olasılığı üzerinde çok durulmaktadır.

Öte yandan, Lipset'in, *Siyasal İnsan*'da öne sürdüğü, demokratik toplumda anlaşmanın kilit mekanizması olarak tanımladığı oy vermeye çok yüksek bir katılma düzeyinin her zaman demokrasiye yararlı olduğu savı tartışmalı durumdadır (Lipset 1986). Aynı şekilde, siyasete ilgi gösterme sürecinin son aşaması durumundaki oy verme işlemine katılmamayı da demokratik bir devlet için tek bir nedene bağlamanın yanıltıcı olacağı da ortadadır.

Oy vermeyi etkileyen temel etkenlerin başında ekonomik çıkarlar gelmekle birlikte, ideolojik yapılanmanın da kimi parti ve programlarına destek olabilmek için oy kullanımı artırdığı sosyologlarca ifade edilmektedir. Sözelimi, Fransız sosyolog Maurice Halbwachs, siyasal buhranla siyasal ilgilenme arasında ilginç bir bağlantı bulunabileceğini göstermiştir. Halbwachs'a göre, insanlar buhranlar süresinde sosyal gruplar içinde kendilerini daha çok bütünleşmiş hissetmektedirler (Lipset 1986:176).

Ancak, siyasal kaynaklar arasında oy verme eylemini en fazla etkileyen

değişken bireyin yaşıdır. Yaş dışındaki değişkenlerin oy verme eylemi üzerinde etkileri arasındaki farklar ise çok büyük değildir. Kalaycıoğlu'na göre, Türkiye'de yaş değişkeni kadar etkili olmamalarına rağmen, örgüt üyeliği ve cinsiyet rollerinin de oy verme eylemini önemli derecede etkiledikleri görülmektedir.

Türkiye'de, 1946 dönemi seçimlerinden itibaren, siyasal rejimi değişikliklere uğratacağı düşünülen, tek parti yönetiminden birden fazla siyasal parti arasında rekabeti esas alan çok partili siyasal yaşama geçilmiştir. Özellikle, sözkonusu dönemden itibaren oy verme eyleminde bulunan bireyler salt edilgen durumda hizmet bekleyicisi olmaktan çıkarak, vatandaş olabile, böylelikle de siyasal sistemi etkileyebilme, özellikle de siyasal iktidarın bürokrasi aracılığıyla yaratacağı etkilerden korunabilme anlamına gelen bir simgeye dönüşmeye başlamıştır (Kalaycıoğlu 1983:408-10). Daha sonraki dönemlere ilişkin olarak ise bu simgesel yoğunlukta azalmalar gözle görülür şekilde belirginlik kazanmıştır.

Cinsiyet rolünün siyasal katılmada etkisinin olduğunu yukarıda değinmiştik. Ancak, bu durum oy verme eyleminde aynı şekilde gerçekleşmez. Kadın seçmenlerin de erkek seçmenler kadar oy işlemine katıldıkları istatistiksel olarak saptanmıştır. Siyasal katılmanın aksine kadın seçmenlerin niçin oy vermeye bu kadar çok eğilim gösterdikleri, bugün seçimbilimin yanıtını aradığı sorulardan birini oluşturmaktadır (Tatar 1997:21-159). Öyle ki, bugüne kadar seçimbilim alanında gerçekleştirilen araştırma bulgularına dayanan araştırmacılar oy verme işlemini, büyük ölçüde siyasal güdülerden bağımsız olarak gerçekleşen bir siyasal davranış olarak tanımlamak durumunda kalmışlardır (Gerstlé 1992:62-85).

Oy vermeye dair bir başka tartışma konusu ise kentsel yaşam kültürünün etki değeridir. Genel anlamda, kentsel yaşam süresinin oy verme eylemine hiçbir etkisinin bulunmadığı belirtilmekle birlikte, ülkemizde durumun tam olarak böyle gelişmediği, kentsel yaşamın dolaysız bir etkisinin bulunduğu belirtilmektedir. Bu da, topluluğun zayıflaması modeli ile ancak açıklanabilir iddialarını gündeme getirmektedir. Oysa, sade biçimde kırsal kesimde yaşayan insanlar, kiminle ve ne şekilde ilişki kurarsa hangi tür hizmetlerden yararlanabileceğini, kentte yaşayanlara göre daha açık, daha rahat algılayabilmektedir. Kentsel çevrenin karmaşık siyasal yapısı bireyin siyasal otoritelerin kararlarını etkileyerek hizmet elde etme olasılığını azaltmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü, sonuç olarak, kentsel çevrenin oy vermeyi teşvik etmediği, hatta daha çok azalttığı yönünde bulgular ağırlık kazanmaktadır (Sabuncu ve Şeker C. D. T. A. Cilt 14: 1142-68).

Oy verme davranışını etkileyen unsurlardan biri de eğitim düzeyi olarak saptanmıştır. Bu konudaki istatistiklere bakınca, Türkiye'de eğitim düzeyi düşük olanların yüksek olanlardan daha yüksek oranda oy kullandıkları sonucu açıkça görülmektedir. Bu nedenle, eğitim düzeyinin oy verme üzerindeki toplam etkisinin negatif olduğu sonucu, kırsal yaşam kentsel yaşam perspektifinde tartışmasız kabul edilmektedir (Sabuncu ve Şeker C.D.T.A. Cilt 14: 1142-68).

Genel siyasal katılma modeli içerisinde, oy verme davranışını çözümlene çalışmalarını dolayımında elde edilen yukarıdaki kimi bulguların, seçimbilim açısından tartışılabilirliklerini koruduklarını söylemek gerekir. Öyle ki, ülkemizde hemen hemen her seçim döneminde farklı bir seçim sistemi ile karşı karşıya kalmışızdır. Bu farklı seçim yasalarının uygulanması elbette ki sistemin işleyişini değiştirmiş, dolayısıyla da bir ya da en azından birkaç dahi olsa seçim dönemi istatistiklerinden yola çıkılarak elde edilmiş bulunan bulguların tümü kapsayıcı niteliklerini yitirmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla, her seçim dönemine ilişkin özel araştırmaların yapılması, ancak daha sonra genele ilişkin bulguların oluşturulup değerlendirilmesi gerekliliği ortadadır. Gerçekten, Türkiye seçimbiliminin problematiğinin en temel sorunu budur. Bunun üzerinde disiplinin daha ağırlıkla durması gerekir. Çünkü her seçim mevzuatı değişikliği toplumsal yaşantımızda belirgin dönüşümleri de beraberinde getirmektedir.

Bu konuda tarihimize kısa bir gezinti yaparsak,⁸ Osmanlı Devleti'nde 1876 Anayasası'nın meşrutî bir rejime geçme yolunda ilk adımı oluşturduğunu görürüz. 600 yıllık hakimiyetin ilk seçim kanunu maddelerini (61. ve 65.maddeler) Anayasaya taşıyan ve 24 Ekim 1876 tarihli geçici Seçim Kanunu'nu kabul eden Meclis-i Mebusan, Osmanlı tebaasının her elli bin (erkek) nüfusu için 1 temsilci esasına göre, iki dereceli seçimlerde seçilen 130 temsilciden oluşturulmuş bir meclistir. II. Meşrutiyet Dönemi ise Osmanlı Devleti'nde seçimle belirlenen temsilcilerin ortak olduğu ikinci aşamadır. Bu dönemde ilk 1908, ikincisi 1912, üçüncüsü de 1914 olmak üzere üç kez seçim yapılmıştır. 1876 Anayasa'sı yeniden yürürlüğe konmuş, 1908'de kabul edilen seçim kanunu da aynen 1876 Meclis-i Mebusan'ın hazırladığı yasanın ilkelerini benimsemiştir.

Osmanlı Devleti'nde son seçimler 1876 yasası hükümlerine göre 1919'da savaş sırasında yapılmış, İstanbul'un işgali üzerine son Meclis-i Mebusan da işgal altında görev yapılamayacağı gerekçesiyle dağıtılmıştır. Ancak Kurtuluş Savaşı'nın başlarında Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Meclis'ine

seçilmiş olup da Ankara'ya gelebilecek mebuslara ek olarak, her sancakta 5 temsilcinin yine iki dereceli, eski hükümlere göre seçilmesi esasıyla ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oluşturulmasına gerekli zemini hazırlamıştır.

Cumhuriyet Dönemi seçimleri denildiğinde ise, ikinci bir partinin iktidar olma iddiasıyla seçmenin önüne çıktığı ve tek dereceli, gizli oy ve de açık tasnif kural-larına göre gerçekleştirilen bir seçimle katılabildiği 1950 yılı ve sonrası seçimleri akla gelmelidir. Tek partili dönemde, yani 1923-1946 yıllarını kapsayan dönemde de iki kez çok partili bir sisteme geçiş denenmiş, ancak ikisinde de başarılı olunamamıştır. İlkinde Terakkiperver Fırka bir seçime katılma fırsatı bulamadan kapatılmıştır. İkincisinde ise Cumhuriyetçi Serbest Fırka 1931 yerel seçimlerine katılarak halktan büyük destek görmesine rağmen, 1931 genel seçimlerine katılmadan fes-hedilmiştir.

1927'den 1946 yılına kadar düzenli bir biçimde her dört yılda bir yinelenen seçimler, ne yazık ki her dönem içerisinde daha çok törensi bir nitelikte gerçekleştirilmiş seçimler olarak tarihe kaydedilmiştir. Siyasi mücadele daha çok CHP kademelerinde aday olabilmek için verilmiştir. Bu nedenle, 'seçim' tanımından çok 'plebisit'e benzeyen bu oylamalarda partinin saptadığı adaylar Meclis'te yerlerini almışlardır (Tekeli C.D.T.A. Cilt 7:1800-4).

Türkiye'de çok partili siyasal yaşama geçişten sonra da her seçim döneminde hemen hemen farklı uygulamalarla karşı karşıya kalınmıştır (Timur 1991:9-93). Dolayısıyla, seçim kurallarının sık sık değişikliğe uğramasıyla, özellikle oyların partilere dağılımını düzenleyen esaslarda son derece kararsız kalındığı görülmektedir.

Bu nedenle, ülkemizin en tartışmalı konularından birinin seçim sistemleri olduğu açıktır. Seçim sistemi nasıl olursa olsun şu ya da bu partinin lehine ya da aleyhine sonuçlar verebileceği de tartışmanın en zorlayıcı boyutunu oluşturmaktadır. Bu zorlayıcı durumu aşmanın yolu elbette ki etik değerlerden geçmektedir. Dünyada uygulanan pek çok farklı seçim sistemi vardır, hatta daha fazlasını da üretmek olasıdır, ancak kurulacak sistemin temsilde adalet ve işleyebilen bir siyasal sistem temel değerlerine olanak tanıyabiliyor olması esasının her şeyden önemli ve bunu sağlamanın da her şeyden daha güç olduğu kesindir. Demokratik bir sistemde,

halkın çıkar ve görüşlerinin temsili, siyasal kurumlar ile seçmen tercihleri

arasında ilişkinin sağlanması, siyasal çatışmaların barışçıl kanallara sevk edilmesi, farklı siyasal programlar arasında rekabetin gerçekleştirilmesi siyasal iktidarı denetleme bakımından yeterli gücü olan bir muhalefetin biçimlendirilmesi, iktidar değişikliği olanaklarının açık tutulması, toplumsal/siyasal çoğunluğun korunabilmesi gibi işlevleri yerine getirebilmesi, seçim sisteminin özellikleriyle yakından ilgilidir (Sabuncu ve Şeker C.D.T.A. Cilt 14:1142).

Sonuç olarak, seçimibilime göre toplumsal yapı ve bu yapının zaman içinde geçirdiği değişikliklerle seçim yasaları arasında gerçekleşen etkileşimin, seçim sonuçları üzerinde doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bugüne kadar demokratik ülkelerde yapılmış seçim araştırmalarının ortaya koyduğu bir gerçeklik vardır. O da, toplumsal grup/sınıf aidiyeti ile çok yönlü ilişkilere dayalı sosyo-ekonomik yapıların oy verme davranışı üzerinde geniş ölçüde etkili olduklarıdır (Meynaud ve Lancelot 1964:13-68). Bu noktada şunu belirtmekte yarar görmekteyiz, seçim süreçleri ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda, ne yazık ki ülkemizde son derece sınırlı sayıda araştırmalarla karşılaşmış bulunmaktayız. Bugüne kadar yaşadığımız seçimlerin istatistiksel sonuçlarına dair de yine oldukça kısıtlı sayıda incelemelerin gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmeden geçemeyiz.¹⁰ Alanla ilgili bu kısıtlı incelemelerden hareketle de ancak, "Türk demokrasisinin bir tarih sorunu değil, bir gelecek sorunu olduğu" (Timur 1991:113) saptamasına katılmanın ötesine istesek de geçemiyoruz.

3. KAMUOYU ARAŞTIRMALARI

Seçimibilim, odaklı çalışmanın bir diğer temel bileşenlerinden biri de kamuoyu araştırmalarıdır. Toplumsal olay ve olgular karşısında odaklanan düşünce yoğunluklarına ve bu yoğunlukların çözümlenmesine dönük kamuoyu araştırmaları bu bilimdalı kapsamında irdelenmesi gereken bir alt başlıktır. Seçimibilimin sınırlarını ve arakesitlerini sorgulamaya dönük bu çalışmada anılması gereken bir diğer alan da hiç kuşkusuz "siyasal iletişim"dir. Siyasal iletişimi "...belli ideolojik amaçlarını, toplumda belli gruplara, kitlelere, ülkelere ya da bloklara kabul ettirmek ve gerektiğinde eyleme dönüştürmek, uygulamaya koymak üzere siyasal aktörler tarafından çeşitli iletişim tür ve tekniklerinin kullanılması ile yapılan iletişim olarak..." tanımlamaktadır Aysel Aziz (2003:3). Siyasal iletişime ilişkin çalışmada bu alanda gerçekleştirilen araştırmaları sınıflandıran Aziz, Türkiye'deki siyasal iletişim araştırmalarına değinerek, "seçim öncesi başlayan seçmen eğilimlerini ölçmeye yönelik araştırmalar"a dikkat çekmiştir (Aziz 2003:99). Bu anımsatmaların ışığında

kamuoyu araştırmalarını kaynağına dönük kısa anımsatmalarla irdelemek, daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Kavramsal tartışmalar, tanımlamaya dönük parçalanmalar 'kamuoyu'nun tanımında da karşılık bulmaktadır. Bu tartışmalara ilişkin değerlendirmelerde bulunan Elisabeth Noelle-Neumann, tanımlamaya dönük çalışmaların yaşadığı krizin, bu bileşik sözcüğün iki ayağı üzerinde yoğunlaştığını belirtmiştir (Neumann 1998:83-5).

Kamuoyunun tanımı konusundaki tartışmalar öylesine boyutluluk içermektedir ki, tarihsel süreç içerisinde bu tartışmalar, bir noktadan sonra 'kamuoyu'nun ne olmadığı sorusunun gündeme gelmesine yol açmıştır (Atabek 1998:220). Kavramı irdeleyen bir başka yapıtta ise kamuoyu "...politik alanla sosyal alanın arbuluculuk yeri olarak, sınıf ideolojilerine, baskı ve çıkar gruplarının girebileceği bir alan"ı oluşturan öge olarak tanımlanmıştır (Özerkan 1997:25). Bu noktada bir görüşün kamuoyu kimliğine kavuşabilmesi için gerekli koşullar arasında 'ifade edilmiş olması' vurgulanmaktadır. 'Kamuoyu araştırmaları' ifadesi bir anlamda kamuoyunun tanımlanmasına yönelik uğraşların 'neyi araştırıyoruz' sorusuyla karşılık bulmaktadır. Türkçe'de kullanım yanlışlığını giderecek en yalın kavramsal belirleme 'efkârimumiye' açılımında kendini bulmaktadır (Onaran 1984:27). Dolayısıyla İngilizce 'Public Opinion', Fransızca 'Opinion Publique' ve Almanca 'Öffentliche Meinung' ifadeleriyle semantiğini kurgulayan, 'kamuoyu' kavramında gerçekte toplumsal birimler tarafından ifade edilmiş düşüncelerin birleşiminden söz etmek gerekir. Bu nedenle, "herhangi bir alandaki kişisel kanaatlerin toplamına atıfta bulunulmak için" kullanılabilir bir kavramdır (Bektaş 2000:41). Hiç kuşkusuz burada bir eğilim, yoğunluk, yönelim algılanmalıdır. Kamuoyu araştırmalarıyla da sorgulanan aslında '*Efkârimumiye*'dir.

Bilindiği üzere, siyasal toplumsallaşmanın aracı kurumları arasında "aile, okul-eğitim, arkadaş-çevre-meslek grupları, kamu haberleşme araçları, kişisel tecrübeler" yer almaktadır (Turan 1996:55-61). Öte yandan 'kamuoyunun kaynakları' olarak da "aile, eğitim kurumları ve kültür, meslek ve iş bağıllığı, din, basın-yayın" sıralanmaktadır (Onaran 1984:30-40). Siyasal toplumsallaşmanın bileşenleriyle kamuoyu kaynaklarının ortaklıkları, 'kamuoyu' kavramının siyasal yapısına ilişkin göndermeleri akla getirmektedir. Bu tanımlamalar bir kamuoyu araştırmasına yansımaları gereken öğelerin betimlenmesinde dikkate alınması gereken kaynaklardır. Bir sorun, olay, durum karşısında toplumsal yapı içerisinde gelişen tutum ve düşünceleri sorgulamayı amaçlayan kamuoyu araştırmaları, yapıldığı zaman dilimini, kesitini açılımlayıcı niteliktedir. Dolayısıyla gerçekleştiği zaman diliminin koşullarını

ve bu koşullar üzerinden gerçekleşen yönelimleri sergiler.

Kamuoyu araştırmaları açılımını biraz daha daraltarak seçim araştırmalarına odaklanmak gerekirse, kamuoyunun ve siyasal toplumsallaşmanın, katılımın etkin ögeleri öne çıkmaktadır. Bu bağlamda bir seçim araştırmasında salt seçmenin siyasal yönelimini belirlemek, seçim araştırmalarının alanına getirilen ciddi bir sınırlamadır. Bir seçim araştırmasında, siyasal yapının temel argümanı durumundaki seçim sistemlerini ve seçim sürecini belirleyen hukuksal dokuyu dikkate almayan değerlendirmeler, bütünsellik hedefinden uzak kalmış demektir. Bu bağlamda seçim araştırmaları birtakım sosyolojik değişkenlerle birlikte, psikolojik değişkenleri de birlikte sorgulamak durumundadır.

Kamuoyu kavramı beraberinde 'ifade' gibi bir olguyu gündeme getirmektedir. İfade, bir anlamda düşüncelerin dile getirildiği, aktarıldığı bir ortama dikkat çekmektedir. Ortamın günümüzde kazandığı çeşitlilik, yaygınlık ve çok yönlülük birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Özellikle seçim dönemlerinde bu gerçeklik kendini çok daha belirgin kılmaktadır. Uluslararası hukuksal belgelerle düzenlenmeye, güvence altına alınmaya çalışılan bu durum, gerçekte ifade özgürlüğünün, demokrasiyle ilintilendirilmesine dayanmaktadır.

3.1 Kamuoyu ve Seçim Araştırmalarının Yönlendirme Potansiyeli

Bilgi edinme hakkının yanı sıra bilgilendirme hakkını da güvence altına almaya çalışan belgeler, siyasal yarışta tüm görüşlerin eşit koşullarda yarışmasını gözetir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi "dış etkiden uzak kanaat sahibi olma hakkı"yla birlikte "her türlü medya aracılığıyla ve sınır tanımaksızın bilgi ve düşünceleri arama, edinme ve aktarma"yı da güvence altına almıştır. Bu bağlamda ifade özgürlüğünü tanımlayan yaklaşımlar üç kesimin ifade özgürlüğü bulunduğunu belirtmiştir. Buna göre seçmenler, medya ve seçime katılan ya da seçim sonuçlarını etkilemeye çalışan siyasal güçler, ifade özgürlüğü taşıması gereken toplumsal katmanlardır (Merloe ve Celiver 1999). Uluslararası belgelerdeki, seçim dönemlerinde düşüncelerin ifadesi açısından taraflara hak tanınmasına gösterilen duyarlılık, bir anlamda, bu süreçte oluşabilecek kimi olumsuz durumların yarattığı kaygılardan kaynaklanmaktadır. Bu kaygıların en fazla yoğunlaştığı yayın biçimi, bir başka deyişle ifade biçimi de seçim araştırmalarının sonuçlarına ilişkin yapılan yayınlardır. Bu kaygıları ortadan kaldırma adına medya kuruluşları açısından kimi ilkelerin gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre, bir araştırmanın yayınlanabilirlik

koşulları mesleki oluşumlar tarafından şöyle sıralanmaktadır

- ◆ "Araştırmanın finansal kaynağının açıklanması,
- ◆ Soruların tam listesi,
- ◆ Örneklem alınan kütlenin tanımlanması,
- ◆ Örneklem büyüklüğü,
- ◆ Örneklem hatası,
- ◆ Sunulan sonucun ilgili örneklem birimiyle birlikte verilmesi,
- ◆ Araştırma yönteminin aktarılması,
- ◆ Araştırmanın gerçekleştiği zaman dilimi."

Seçim araştırmalarının yayınlanmasına ilişkin tartışmalar, birçok ülkede yayınları hukuksal düzenlemelere bağlayarak kimi önkoşullar getirmiştir, bu durum zaman zaman yayınların tümüyle yasaklanmasına kadar varmıştır. Türkiye de bu deneyimi yaşayan ülkeler arasındadır. Öte yandan kitle iletişim araçlarında yer almayla seçim başarısı arasında korelasyon kurmaya çalışan araştırmalar, bu etkinliğin sınırlılık içerdiği sonucuna da varmışlardır. Joseph Klapper'in *Kitle İletişiminin Etkileri* adlı çalışmasında kitle iletişim araçları kanalıyla gelen siyasal mesajların seçmen davranışını değiştirme etkisinin göreceli ve sınırlı olduğu şeklindedir (Aziz 2003:97). Bu savı daha da güçlü biçimde dile getiren bilim adamlarından biri de Veysel Batmaz'dır. Konrad Adenauer Vakfı destekli Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya İzleme Grubu tarafından gerçekleştirilen ve 1999 Milletvekili Seçimleri öncesi bir aylık yazılı-görsel basın taramasını içeren çalışmayı ölçüt alan Batmaz, seçim sonuçlarıyla parti ve liderlerinin medyada kapsanma oranlarına ilişkin kurduğu korelasyonla, kitle iletişim araçlarının seçmen davranışı üzerindeki etkisini 'negatif' olarak belirlemiş bulunmaktadır.

Aynı sorun üzerinde yoğunlaşmalar, Avrupa Konseyi'nin çalışmalarında da gözlemlenmiştir (Atabek 1998:261). Avrupa Konseyi'nin görevlendirmesi doğrultusunda bu konuya ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda kamuoyu araştırmalarının seçmenler üzerinde etkisine ilişkin somut verilere ulaşamadığı belirtilerek, araştırma sonuçlarının nesnel biçimde sunulmasının seçim sonuçlarını et-

kilemediği vurgulanmıştır. Kuşkusuz bu tartışmalar, salt siyasal katılımın bir yolu olan 'oy kullanma' üzerinde değil, toplumsal yapıda kimi kanaatlerin oluşumu açısından da değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçlarının nesnel yansıtılması konusunda yaşanan sıkıntılar, Türkiye'de 24 Aralık 1995 seçimlerinde, seçim takvimine bağlı olarak 'kamuoyu/seçim araştırmalarının' yayınlanmasına yasal engel konulmasının yolunu açmıştır. Sözkonusu düzenleme deneyimlerin doğurduğu bir sonuçtur. Özellikle 1990 sonrası Türkiye'nin yaşadığı değişim ve dönüşümler dikkatlerin medya üzerine yoğunlaşmasına yol açmıştır. Seçmen ya da toplum üzerinde herhangi bir kanının oluşmasında medyanın etkisi konusunda görgül çalışmaların yetersizliği bilinmektedir. Bu durum da 'medya etkiler' genel kanısının yoğunluğunu azaltmadan sürdürmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, bu önyargıdan hareketle taraflar arasında gözetilmeyen etik kurallar sonucunda, gerçekliğinden, nesnellüğünden, geçerliliğinden kuşku duyulan sonuçların yansımaya engel olmak güçleşmektedir. Nitekim seçim dönemlerinde yoğunlaşan araştırma sonuçlarının derlenmesi ve bu derleme sonucunda seçim sonuçlarıyla karşılaştırılması bu konunun önemini açıkça gözler önüne sermektedir.

Kamuoyu araştırmaları üzerindeki en ağır değerlendirmeyi yapanlardan biri de Patricik Champagne'dir: "...uzmanların 'halkı konuşturmak' için kullandıkları kamuoyu araştırmaları, kuklalara sesini veren vantrolog yöntemi gibidir." demektedir (Özerkan 2002:315). Bu konudaki eleştirilerini daha da derinleştiren Champagne, "... Anketler ve genel kamu seçimleri, aktif ve sesli azınlık ağırlığı küçülterek, sessiz çoğunluğun içinde eritme eğilimindedir; böylece gerçek dışı bir oydasma (konsensus) yaratılmaktadır." savını ileri sürmektedir. Sonuç olarak kamuoyu araştırmalarına ilişkin değerlendirmede Champagne şirketler tarafından gerçekleştirilen ve 'kamuoyu' olarak adlandırılan çalışmalar için "açıklanmış özel görüşlerin istatistiksel toplamı"dır yorumunu yapmaktadır (Özerkan 2002:322). Bu noktada kamuoyu araştırmalarının medyada yayınlanmasının bir etki doğuracağı varsayımının gizli bir kabulünün de günışığına çıktığını söylemek olasıdır. Kuşkusuz, bu iletişim araştırmalarının tarihi, bu alanda gerçekleştirilen araştırmalarla, deneysel arayışlarla bilinmektedir. Dolayısıyla 21. yüzyılda iletişimin eriştiği boyutlarda 'etki gücünün' tartışılmakla birlikte, böylesi bir ön kabulle yapılan yayınlar hakkında zaman zaman nesnellikten uzaklaşıldığı kaygısına düşülmektedir. Denilebilir ki içinde bulunulan koşullar nedeniyle bu alandaki tartışmalar daha uzunca yıllar varlığını koruyacak gibi görünmektedir.

4. SİYASAL REKLAM VE SEÇİM KAMPANYALARI

Türkiye'deki seçmen davranışlarını sorgulayan yaklaşımlar, Şerif Mardin'in 'merkez-kenar' modeli ve Ergun Özbudun'un 'toplumsal hareketlilik' modeli üzerinde yoğunlaşmış bulunmaktadır. Değerlendirmeler, özellikle 1970'e kadar olan süreci merkez-çevre modeli temel alarak yapan açıklamaların, 1970 sonrasında güçlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, 1970 sonrası incelemelerin sosyo-ekonomik eşitsizlikler ve demografik değişimler odaklı geliştiği görülmektedir (Tokgöz 1999:65). Oya Tokgöz, bu arayışlarda daha sonra Ersin Kalaycıoğlu'nun çalışmalarıyla daha farklı etmenleri dikkate alan bir yaklaşımın geliştiğini vurgulamaktadır. Örneğin Kalaycıoğlu'nun çalışmalarında laiklik/din eksenli görüşlerin merkez-kenar çatışmasına kaynaklık ettiği, sosyoekonomik dengesizliklerin, kentleşmenin ve demografik etkenlerin toplumsal hareketlilik odaklı bir gereklilik doğurduğu vurgulanmaktadır. Tokgöz, Kalaycıoğlu'nun seçmen davranışlarının etkileşiminde en önemli etmenler arasında yer alan kültürel sembelleri, sosyo-ekonomik değişkenlerden daha baskın bulgulandığını da ayrıca dile getirmektedir.

Siyasal katılımın bütün türleri ve düzeylerinde birçok değişkenin, unsurun, etmenin birlikte değerlendirilmesi gerektiği ortadadır. Bu bağlamda bir siyasal davranışın, tutumun çözümlenmesinde ağırlıklı ya da tek odaklı bir açılım ya da çözümlenmeye gitmek zaman zaman beklenildiği, düşünüldüğü gibi öngörülerin yanlışlığını doğrulamaktadır. Bu hem seçim araştırmaları ve seçim sonuçlarına ilişkin tahminlerde, hem siyasal başarıyı sağlayacak siyasal iletişim kampanyalarının temel argümanlarının belirlenmesinde önemli sıkıntılar doğurmaktadır. Dolayısıyla yanlış yöntem ve araçlarla yapılan betimlemelerin, sağlıklı bir iletişim stratejisinin oluşturulmasında önemli kayıplara yol açacağı da kabul edilmelidir.

Kültürel hegemonyanın bir başka etkinlik alanını da hiç kuşkusuz siyasal reklam ve kampanyalarda gözlemek olasıdır. Bu anlamda dikkate değer bir direnç gösteren ve bir anlamda kültürel bir öz savunma mekanizması olarak da değerlendirilebilecek AB'nin de yer yer egemen yapının gölgesinde kaldığı bilinmektedir. Dolayısıyla son yıllarda, seçim kampanyaları ve siyasal reklamların Avrupa'da da biçim ve içerik değişimine uğradığını söyleyebiliriz. Siyasal reklamı, siyasal kampanya çatısı altında tanımlayan Tokgöz, siyasal reklamların pozitif, negatif, normatif ve karşılaştırmalı olarak sınıflandırılabileceğini belirtmiştir (Tokgöz 1999:67). Genel anlamda siyasal reklamı 'içeriği siyasal olan reklamcılık' olarak tanımlama eğilimi yüksektir (Tan 2002:87). Siyasal reklamları çözümlenmeye ilişkin

bir model olarak gördüğümüz bir başka sınıflama çalışması da Şengül Özerkan ve Yasemin İnceoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.

Özerkan ve İnceoğlu tarafından Amerikan siyasal reklamları örnek alınarak gerçekleştirilen tipolojide "görüş ifade eden reklamlar, gerçek hayattan kesitler, kişisel tanıklık reklamları" gibi bir sınıflama yapılmaktadır (Özerkan ve İnceoğlu 1997). Özerkan ve İnceoğlu, bu sınıflandırmayla birlikte Tokgöz'ün sınıflandırmasına yakınlık sergilediğini düşündüğümüz 'olumlu-olumsuz' siyasal reklamlar gibi bir değerlendirmeye de gitmişlerdir. Sözkonusu sınıflandırmalarda bilgilendirme, karalama ya da karşılaştırma gibi temel biçimlendirmeler bulunmaktadır. Siyasal kampanyaları stratejik açılım ya da açılımlar olarak değerlendirirsek, siyasal reklamı, bu stratejik açılımların dönemsel, vurucu, etkili adımları olarak tanımlamakta yarar vardır.

Bu çalışma bağlamında sözkonusu açılımı bir ikna süreci olarak da değerlendirmek olasıdır. Bu nedenle, seçimbilim (Psephology) başlığı altında seçmen davranışlarının ya da daha genel anlamda siyasal davranışların sorgulanmasında sıralanan etken unsurlar arasında siyasal reklamı da kapsayan bir açılım sergilemek gerekmektedir. Dolayısıyla, sandık başında seçmenin kararına etki ögeleri arasında ilk sırada sorgulanan medya ve kamuoyu araştırmalarının yanı sıra, siyasal kampanya ve reklamları da eklemek oldukça yerinde bir açılım olacaktır. 'Yandaş olan seçmeni rahatlatmak', 'kamuoyu oluşturanları kazanmak', 'kararsız seçmeni çekmek', 'partisini eleştiren seçmenlerin şüphelerini gidermek', 'alt grupları etkilemeye yönelik stratejiler' (Tan 2002:111-12) vs., olarak sıralanan seçim kampanyalarının hedefleri incelendiğinde bu açılımın gerekliliği ile açıkça karşı karşıya kalınacağına hiç şüphe yoktur.

5. SONUÇ

Bu makalede, esas olarak, siyasal iletişim alanında adlandırılmamış olmakla birlikte, sorunsalına ilişkin pek çok araştırma/inceleme gerçekleştirilmiş bir alt disiplini literatüre işleme amacı güdülmüştür. Bu disiplinin Batı'da geçen adı *Psephology*'dir (Seçimbilim).

Seçimbilimin bilgisine (epistemolojisi) ilişkin gerçekleştirdiğimiz bu çalışma bir başlangıç niteliğindedir. Disiplinin inceleme alanı içerisinde yer alan konuların bugüne kadar ağırlıklı olarak, özellikle, siyaset sosyolojisi tarafından ele alındığı bir

gerçektir. Elbette şunu da atlamamak gerekir, sosyalbilimsel disiplinler arasında kesin sınırlar çizmek kolay değildir, hatta buna çok ta gerek yoktur. Ancak yine de, bu konudaki gereklilik, disiplinlerarası bir alan dahi olsa her alanın kendi üstdili (terminolojisi)ni yaratması, daha doğrusu yaratabilmesi, incelemeye tabi tutulacak 'gerçeklikler'in ya da 'olgular'ın daha anlaşılabilir şekilde açıklanabilmesini sağlama noktasında kendini bizlere hissettirmektedir.

Disiplin olarak ilk defa burada üzerinde durduğumuz seçimbilim, inceleme alanı kapsamında elbette yeni değildir. Bugüne kadar seçim süreçleri, bu süreçte yer alan unsurlar, seçim sistemlerinin toplumsal dönüştürücülüğü, vs. konular yukarıda da değindiğimiz farklı disiplinlerce ele alınmışlardır. Ancak, bizi çalışmanın kalkış nedeni olarak bu sınırlandırmaya götüren temel itki, bu süreci ve süreçte yer alan sistemleri çözümlerken, bugüne kadarki incelemelerde gözlemlediğimiz 'etki analizi'nin sığılığı olmuştur. Bu nedenle, İletişim Bilimi'nin temel inceleme konusu niteliğindeki bu çözümlene yönteminin eksikliğini gidereceğini düşündüğümüz 'seçimbilim' üzerinde durmaktayız, ve gerekliliğine de 'bilimsel şüphecilik' dolayımında inanıyoruz, çalışmada daha çok seçimbilimin problematiğine ağırlık vermiş olmamızın da tek nedeni budur.

Alana dair uluslararası bilimsel literatürde, özellikle, sosyolojik ve istatistiksel tabanlı olarak seçimlerin incelenmesi şeklinde tanımlanan çağcıl (modern) seçimbilim, daha çok seçmen davranışına etki eden ögeler üzerinde durur, kısaca 'oy verme davranışı'nı inceler diye de belirtilmektedir. Bu yalın tanımlama dahi bilimdalının inceleme alanının ne kadar 'multi-etude' olduğunu zihinlerde oluşturmaya yetecektir, sözkonusu davranışın psiko-sosyo-kültürel ve ekonomi-politik tabanı düşünüldüğü takdirde. Bu noktada şunu da belirtmemiz aydınlatıcı olacaktır; incelememiz salt ülkesel durumla sınırlı tutulmuştur, uluslararası oluşumlar üzerinde şimdilik durulmamıştır.

Bilindiği üzere, bilimsel deneyimcilik, en genel anlamda, insanlığı siyasal açıdan daha bilinçli ve sesini daha çok duyurur hale getirerek, ayrıcalıklı bir azınlığın yerleşik çıkarlarına daha güçlü karşı koymasına hizmet etmektedir. Ernest Renan'ın, *L'Avenir de la science*'da (1849)' dediği gibi, "insanlığı bilimsel olarak örgütlemek, bu modern bilimin en son sözüdür, gerçi bu biraz cesur, ama meşru bir iddiadır"(Sartori 1996:471).

Çok gruplu (multigroup) toplum kuramına göre, katılmanın mikro

demokrasilerin temeli olduğu ya da tüm üstyapılar, yani demokratik yönetim sistemi için önemli bir altyapı sağladığı gerçeği hiçbir zaman inkar edilemez durumdadır. Modernleşmenin, teknolojik gelişme ve endüstrileşmeye bağlı olarak geliştiği açıktır. Ancak, sonuçta, ekonomik olarak kalkınma ve büyüme ile toplumsal olarak modernleşme arasında çok yüksek bir korelasyon vardır. Hatta terimler biraz daha zorlanacak olursa ekonomik kalkınma ile toplumsal modernleşme aynı şeylerdir bile denebilir. Dolayısıyla, insanoğlunun gelişmesi yönünden ele aldığımızda, modernleşmeyi bir 'ilerleme' değil, bir 'eşitleme' süreci olarak görmemiz gerekir. Bu noktaya da ancak katılıma dayalı demokratik sistemle ulaşılacağı, bize göre, tartışma götürmemektedir. Bu da, iktidarların eşitlenme sürecini engellemesini önleyen tek rejimin, katılıma dayalı demokrasi olduğu görüşümüzü güçlendirmektedir. İşte bu nedenledir ki, seçimbilim, ağırlıklı olarak, 'seçim sürecindeki katılma ve katılmayı etkileyen unsurlar' üzerinde durmayı kendine en temel sorunlarından biri olarak belirlemelidir, her ne kadar bugün için de bunun böyle olduğu var sayılıyor olsa dahi (....)

Sonuç olarak, seçimbilim paradigmasında esas olan, toplumsal etkenlerin siyasal süreçleri etkilemeleri, bunların da sonra dönüp toplumu etkilemeleridir. Bu paradigma da, çoğu kez bir parti sistemi olarak işleyen demokratik sistem içerisinde ancak işlevsel olabilmektedir. Pekçok siyaset bilimcinin de vurgulayarak söylediği gibi, çağdaş demokrasiler tamamen siyasal partiler üzerinde kurulmuştur. Hatta siyasal partiler öyle bir temel öge haline gelmişlerdir ki, demokrasi yalnızca bir parti sistemi değil, bir partikrasi (partitocrazia) biçiminde algılanır olmuştur (Sartori 1996:162). Türkiye'deki anlayış ta bundan farklı değildir, çünkü bu durum günümüzdeki evrensel koşulların bir zorunluluğu şeklinde cereyan etmektedir. Bu nedenle, kalkınma dinamikleri salt bireyci çıkışlarda değil, toplulukların ortak iradesinde ve toplu hareketlerde aranmalıdır.

Notlar

1 "Siyasal bilim ve siyasal sosyoloji sözcükleri hemen hemen eş anlamlıdır. Çoğu Amerikan üniversitesinde, aynı sorunlara, eğer bunlar bir Siyasal Bilim Bölümü tarafından ele alınmışsa 'Siyasal Bilim', eğer bir Sosyoloji Bölümü çerçevesinde incelenmiş ise 'Siyasal Sosyoloji' denmektedir. Fransa'da ise, 'siyasal sosyoloji' deyişi çoğu zaman, siyasal bilimde uzun süre egemen olmuş olan hukuksal ve felsefî yöntemlerden bir kopma ve daha bilimsel yöntemlerle bir çözümlene getirme isteğini yansıtmaktadır. Bu farkların uygulamada önemi yoktur." Bkz., Maurice Duverger, *Siyaset Sosyolojisi (Siyasal Bilimin Öğeleri)*, Çev., Şirin Tekeli, İstanbul, Varlık Yay., 1975, s.5.

2 Duverger'ye göre, sosyal bilimlerde sayımı yapılan şeylerin doğasından meydana gelen yanlışlıklar iki türdür: Şeyler hakkında aslına sadık bilgi edinmekten meydana gelen güçlükler; ve şeylerin homojen olmayışından ileri gelen güçlükler. Özellikle ikincisi sosyal bilimler için ayrı bir önem taşır. Bir sayımın dayandığı varsayım, sayımın sayılara döküleceği şeylerin birbirinin aynı olduğudur. Eğer bu homojenlik gerçekte yoksa sayım saçma olur, titizliğin barınamayacağı bir yerde boşuna titizlik göstermek anlamsız kalır. Ne yazık ki, sosyal istatistiklerin birçoğu bu türdendir (*Sosyal Bilimlere Giriş*, Ankara, Bilgi Yay., 1990, ss.108-114). Ayrıca, sosyal bilimlerde istatistiklerin hazırlanmasında, bütün öğelerin sayımı yerine, temsilî bir kesim alınarak gerçekleştirilen oranlama ile sonuçların elde edilmesi hesabına dayanan dolaylı yöntem konusunda bkz., Sami Güven, *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri*, Bursa, Ezgi Kitabevi Yay., 1996, 217ss.; Burhan Baloğlu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, İstanbul, Der Yay., 1997, 131ss.

3 Bu konunun açılımını 'sosyal olgu'nun en gerçekçi çözümlenmesini yapabilmek adına çok önemsiyoruz. Bu nedenle yine Siyaset Sosyolojisi'nde Duverger'ye gönderme yapmak istiyoruz. Duverger, toplumsal'ı insanlar arasındaki karmaşık ilişkiler ağına indirgemek yerine, tam ters açıdan konuya yaklaşıyor, ve söz konusu olguyu 'etkileşim sistemi' içerisinde çözümlenmeyi yeğliyor: "Etkileşim sistemi ifadesinde biz, vurguyu birinci terime değil ikinciye; karşılıklı ilişkilere değil sisteme vurmaktayız. Sistemlerin giderek karmaşıklaşan somut etkileşim ağlarının kümeleşmesinden oluştuğu düşüncesinde değiliz. Daha çok, bu somut etkileşimlerin, önceden kurulmuş olan ve daha bu aşamada bir sistem oluşturan bir çerçeve içerisinde yer aldıklarını düşünmekteyiz. Kuşkusuz herşey bu kadar basit değildir, ve özel karşılıklı ilişkilerin herbirisi, yerleşik sistemi değiştiren, yenileştirici bir öge içerir. Sistem de böylece, bunlara bağlı olarak sürekli şekilde değişir. Ancak, her anki değişimin payı, sistemin kurulu bölümüne oranla zayıftır. Yaklaşımımız o halde makro-sosyolojiktir. Burada esas olarak, özel etkileşimleri koşullayan sistemler incelenmektedir. Bu koşullama, sistemlerin her bir yeni etkileşiminin etkisiyle geçirdikleri sürekli değişimden çok daha önemlidir. (*Siyaset Sosyolojisi*, s.14).

4 Bu noktada bu saptamadan hareketle sosyal bilimlerin objektif olma niteliğine

Marx'ın sağladığı katkıya değinmeden geçmek istemiyoruz. "Marx'ın önemli ilk katkısı, hukuk ilişkilerinin, sosyal formların ve tüm toplum anatomisinin ekonomik alt-yapıya ve üretim güçleri ilişkilerine dayandığını göstererek sosyal bilimi gerçekten objektif bir temele dayandırmak olmuştur. Burada ekonomik olguya bunca yer verilmesinin nedeni sorulabilir: bunun ne genel ne de mutlak olmadığı ileri sürülebilir. Fakat unutulmamalıdır ki, Marx ekonomik temelin üst-yapı üzerindeki etkisinin sadece tek yönlü olduğunu hiçbir zaman savunmamış tam tersine, üst-yapının da alt-yapıyı etkilediğini, ikisi arasındaki etkileşimin karşılıklı olduğunu özenle belirtmiştir." Maurice Duverger, *Sosyal Bilimlere Giriş*, ss.17-18. Ayrıca, geniş açılım için bkz., Karl Marx, *Le Capital*, édit. par Julien Borchardt, Paris, P.U.F., 1956, 488ss.

5 Seçim reformları değişik partilerin siyasal gücünü, bazılarının bizzat varlığını etkiler. Bu nedenle, partilerin seçim tarzları konusunda tavırlarının koşullara göre değişken olduğu anlaşılır bir şeydir. Bu konuda bkz., Jean-Marie Cotteret ve Claude Emeri, *Seçim Sistemleri*, Çev., Ahmet Kotil, Paris, P.U.F., 1991, s.48.

6 Seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkiye dair başlıca kuramsal tartışmalar için bkz., Arend Lijphart, *Çağdaş Demokrasiler (Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri)*, Çev., Ergun Özbudun, Ersin Onulduran, Ankara, Yetkin Yay., (tarihsiz), ss.131-146.

7 Bkz., Ersin Kalaycıoğlu, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., 1983, 480ss.

8 Ayrıca, geniş tarihsel perspektif için bkz., Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*, Ankara, TESAV Yay., 2002.

9 Demokrasilerde seçim yasalarının önemi ve siyasal sistem üzerindeki etkileri her türlü tartışmanın ötesindedir. Anayasayı ve yasaları yapacak ya da değiştirecek çoğunlukların bileşimi de bu yasalarla belirlenmektedir. Bu açıdan seçim yasalarının anayasalar kadar önem taşıdığı söylenebilir. Bkz., Erol Tuncer, "Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları", *ASOMEDYA Dergisi*, Nisan 2001. Ve ayrıca, H. Sami Türk ve Erol Tuncer, *Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi*, Ankara, TESAV Raporu, 1995.

10 Bu konuda Nermin Abadan-Unat'ın 1965 Milletvekili Genel Seçimlerine ilişkin gerçekleştirdiği çalışma alanın ilk bilimsel incelemelerindendir. 3 Kasım 2002 Seçimlerinden önceki son iki Milletvekili Genel Seçimlerine dair de istatistiki çalışmalar konusunda bkz., Erol Tuncer, *Ekim 1995 Milletvekili Genel Seçimi / Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara, TESAV yay., 1996; *18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimi / Sayısal ve Siyasal Değerlendirme*, Ankara, TESAV Yay., 1999.

11 Siyasal kampanyaların planlanması ve yürütülmesi sürecinde profesyonel hizmetlerin tanımlanması ile birlikte; bu hizmetlerin kullanışlı ve geçerli bir çerçeve

içinde bütünleşik olarak ele alınmasına ilişkin bir model çalışması konusunda bkz., Ferruh Uztuğ, *Siyasal Marka / Seçim Kampanyaları ve Aday İmaji*, İstanbul, MediaCat Yay, 1999, 216ss.

Kaynakça

Altınal Özerkan, Şengül (2002). "Kamoyu Düşmanları, Kamuoyu, Siyasetbilimciler ve Kamu Oylamaları", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. Sayı XV.

Atabek, Nejdet ve Dağtaş, Erdal (1998). *Kamuoyu ve İletişim*. Eskişehir: A.Ü. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.

Aziz, Aysel (2003). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayınları.

Baloğlu, Burhan (1997). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*. İstanbul: Der Yayınları

Bauman, Zygmunt (2000). *Siyaset Arayışı*. Çev., Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.

Baykal, Deniz (1970). *Siyasal Katılma (Bir Davranış İncelemesi)*. Ankara: Sevinç Matbaası Yayınları.

Bektaş, Arsev (2000). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bourdieu Champagne, Gaxie-Michelat, Gremy-Tufan, Hülya (1995). *Kamuoyu Kimin Oyu?* İstanbul: Kesit Yayınları.

Bouthoul, Gaston (1968). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev., Ali Türkay Yazıcı. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayını.

Cotteret, Jean-Marie ve Emeri, Claude (1991). *Seçim Sistemleri*. Çev., Ahmet Kotil. Paris: P.U.F.

Duverger, Maurice (1975). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev., Şirin Tekeli. İstanbul: Varlık Yayınları.

Duverger, Maurice (1990). *Sosyal Bilimlere Giriş*. Çev., Ünsal Oskay. Ankara: Bilgi Yayınları.

Gerstlé, Jacques (1993). *La Communication politique*. Paris: P.U.F.

Güven, Sami (1996). *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayını.

Kalaycıoğlu, Ersin (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*. İstanbul: İ.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

- Kışlalı, Ahmet Taner (1997). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge Yayınları.
- Köker, Eser (1998). *Politikanın İletişimi İletişimin Politikası*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Lake, C. Celinda ve Harper, Pat Callbek (2002). *Kamuoyu Araştırmaları*. Çev., Nurettin Güz. Ankara: Altinküre Yayınları.
- Lijphart, Arend (tarihsiz). *Çağdaş Demokrasiler (Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri)*. Çev., Ergun Özbudun ve Ersin Onulduran, Ankara: Yetkin Yayınları
- Lipset, Seymour Martin (1986). *Siyasal İnsan*. Çev., Mete Tunçay. Ankara: Verso Yayınları.
- Marx, Karl (1956). *Le Capital*. (Fransızcaya aktaran) Julien Borchardt. Paris: P.U.F.
- Merloe, Patrick ve Celiver, Sandra (1999). *Geçiş Sürecindeki Demokrasilerde Seçim Dönemi Radyo-TV Yayıncılığı / Örnekler ve Öneriler*. Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayını.
- Meynaud, Jean ve Alain Lancelot, Alain (1964). *Les Attitudes politiques*. Paris: P.U.F.
- Milburn, A. Michael (1998). *Sosyal Psikolojik Açından Kamuoyu ve Siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Noelle-Neuman, Elisabeth (1998). *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*. Çev., Ali Dönmez, Veli Duyan. Ankara: Dost Kitabevi Yayını.
- Onaran, Alim Şerif (1984). *Kamuoyu*. İstanbul: Filiz Kitabevi Yayını.
- Özerkan, Şengül ve İnceoğlu, Yasemin (1997). *İletişimde Etkileme Süreci*. İstanbul: Pan Yayınları.
- Rouquette, Michel-Louis (1980). *La Psychologie politique*. Paris: P.U.F.
- Sarıbay, Ali Yaşar (1994). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Sarıbay, Ali Yaşar (2000). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sartori, Giovanni (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. Çev., M. Karamustafaoğlu ve M. Turhan. Ankara: Yetkin Yayınları
- Sezer, Duygu (1972). *Kamuoyu ve Dış Politika*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler

Fakültesi Yayınları.

Tan, Ahmet (2002). *İlke ve Uygulamalarıyla Politik Pazarlama*. İstanbul: Papatya Yayınları.

Tatar, Taner (1997). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Turan Yayınları.

Tekeli, Şirin (1975). *Siyaset Sosyolojisi*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Timur, Taner (1991). *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tokgöz, Oya (1999). "ANAP ve DYP Siyasal Reklamlarına İlişkin Araştırma (1987-1999)". *İletişim Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 99/3 Yaz Sayısı.

Tuncer, Erol (1996). *Ekim 1995 Milletvekili Genel Seçimleri (Sayısal ve Siyasal Değerlendirme)*. Ankara: TESAV Yayını.

Tuncer, Erol (1999). *18 Nisan 1999 Milletvekili Genel Seçimleri (Sayısal ve Siyasal Değerlendirme)*. Ankara: TESAV.

Tuncer, Erol (2001). "Siyasi Partiler ve Seçim Yasaları". *ASOMEDYA Dergisi*. Ankara.

Tuncer, Erol (2002). *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*. Ankara: TESAV Yayını.

Turan, İlter (1996). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Der Yayınları.

Uztuğ, Ferruh (1999). *Siyasal Marka (Seçim Kampanyaları ve Aday İmaji)*. İstanbul: MediaCat Yayınları.

Vergin, Nur (1980). *Siyaset Sosyolojisi (Ders Notları)*. İstanbul: Filiz Kitabevi Yayını.

Zümrüt, Osman (1997). *İslamda Kamuoyu Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi (1983). Cilt 7-14, İstanbul: İletişim Yayınları.

Türkiye'de Medya ve Seçimler (1999). Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.

<http://www.psephology.co.uk>

<http://www.999psephology.co.uk>

[http: www. 999polls.com](http://www.999polls.com)

[http: www.999statistics.com](http://www.999statistics.com)